

**Els mots àtons
en el parlar de
Barcelona
(1913-1914)**

Butlletí de Dialectologia Catalana, I (1913 [1914]), pàg. 7-17; II (1914),
pàg. 1-6.

Els mots àtons en el parlar de Barcelona

I. PRONOM. — II. ARTICLE DEFINIT. — III. ADJECTIU POSSESIU

IV. VERB. — V. ALTRES MOTS

I

I. El català posseeix els pronoms àtons *me, te, se, nos, vos, lo, los, la, les, li, ne, hi* i *ho*, que tots menys *la, les* i *li* poden revestir una segona forma, asil·làbica, immediatament darrera una vocal altra que *i* o *u*. Les formes pronominals àtones del català mig-èval són:

I. formes sil·làbiques:

me, te, se, nos, vos, lo, los, la, les, li, ne, hi, ho

II. formes asil·làbiques:

-m, -t, -s, -ns, -us, -l, -ls, —, —, —, -n, -y, -u

Totes aquestes formes han persistit en el català actual; però en la majoria dels dialectes s'ha manifestat una tendència a reemplaçar les primeres per les segones, que esdevenen llavors les formes sil·làbiques dites reforçades:

III. Noves formes sil·làbiques:

em, et, es, ens, eus, el, els, —, —, —, en, ey, eu

El català escrit admet avui (segons les normes ortogràfiques de l'I. d'E. C.) : les formes I, reemplaçant, en proclisi, *me, te, se, lo, ne* (constantment) i *la* (per regla general) resp. per *m', i', s', l', n'* i *l'* davant vocal o *h*; les formes II llevat *-y* i *-u* (escrites *'m, 't, 's, 'ns, us* sense apòstrof, *'l, 'ls* i *'n*); i les formes III llevat *eus, ey* i *eu*. El parlar de Barcelona admet totes les formes

I, II, III sense excepció, diferentment pronunciades moltes d'elles segons els mots amb els quals s'escauen a trobar-se en contacte, i posseeix encara més una nova serie de formes resultants de l'addició d'una *ɛ* als pronoms plurals *nos*, *-ns* o *ens*, *vos*, *-us* o *eus*, etcètera. Heus-ací ara l'empleu que ell fa de les seves nombroses formes pronominals àtones.

Darrera el verb

2. Aquest és el cas en què el barceloní conserva millor les formes antigues : les formes I quan el verb termina en una consonant o en una *u*, les formes II quan el verb termina en una vocal altra que *u*. Així, tenim, en general:

α. Darrera consonant o *-u*:

-mɛ, *-tɛ*, *-sɛ*, *-nus*, *-bus*, *-lu*, *-lus*, *-lɛ*, *-lɛs*, *-li*, *-nɛ*, *-i*, *-u*

β. Darrera vocal altra que *u*:

-m, *-t*, *-s*, *-ns*, *-us*, *-l*, *-ls*, —, —, —, *-n*, *-i*, *-u*

El verb pot trobar-se a l'infinitiu, al gerundi i a l'imperatiu.

3. *Verb a l'infinitiu.* L'infinitiu present pot terminar en *ɛ* o en vocal accentuada. Quan termina en *ɛ* s'hi afegeixen les formes β (sia la *ɛ* pertanyent a la terminació *-re*, en verbs com *vendre*, *creure*, sia la *ɛ* esdevinguda final per l'emmudiment de la *r* de la terminació *-er*, en verbs com *plànyer*, *córrer*). Ex. : *rɛspɔndrɛ* (respondre), *rɛspɔndrɛm* (respondre'm), *ɛntɛndrɛ* (entendre), *ɛntɛndrɛt* (entendre't), *ɛjɛurɛ* (ajeure) *ɛjɛurɛs* (ajeure's), *dɛurɛ* (deure), *dɛurɛns* (deure'ns), *ufɛndrɛ* (ofendre), *ufɛndrɛus* (ofendre-us), *bɛndrɛ* (vendre), *bɛndrɛl* (vendre'l), *ɛnsɛndrɛ* (encendre), *ɛnsɛndrɛls* (encendre'ls), *pɛndrɛ* (pendre), *pɛndrɛlɛ* (pendre-la), *ɛskriurɛ* (escriure), *ɛskriurɛlɛs* (escriure-les), *rɛbrɛ* (rebre), *rɛbrɛn* (rebre'n), *sɛurɛ* (seure), *sɛurɛi* (seure-hi), *mɔurɛ* (moure), *mɔurɛu* (moure-ho), així mateix: *plɔnɛ* (plànyer), *plɔnɛm* (plànyer-me o planye'm), *kunɛɛɛ* (conèixer), *kunɛɛɛt* (conèixer-te o coneixe't), *tɛmɛ* (tèmer), *tɛmɛs* (tèmer-se o teme's), &. Notem la reducció possible de *-ɛi*, *-ɛu* i *-ɛus* a *-i*, *-u* i *-us*; així, *pɛndri* per *pɛndrɛi* (pendre-hi), *bɛuri* per *bɛurɛi* (veure-hi),

kòuru per *kòureu* (coure-ho), *kréurus* per *kréureus* (creure-us). Quan l'infinitiu termina en vocal accentuada, s'augmenta d'una *r* i s'hi afegeixen les formes α : *duná* (donar), *dunárme* (donar-me), *rēntá* (rentar), *rēntártē* (rentar-te), *rēkurdá* (recordar), *rēkurdársē* (recordar-se), *sēbē* (saber) *sēbērnus* (saber-nos), *fē* (fer), *fērbus* (fer-vos), *ēbē* (haver), *ēbērlu* (haver-lo), *kuzí* (cosir), *kuzírlus* (cosir-los), *dú* (dur), *dúrlē* (durla), *bulē* (voler), *bulērlēs* (voler-les), *dí* (dir), *dírlí* (dir-li), *bēní* (venir), *bēnírne* (venir-ne), *ená* (anar), *enári* (anar-hi), *ēmbiá* (enviar), *ēmbiáru* (enviar-ho). Però al costat de les combinacions «infinitiu en *r* + nus, bus o lus», s'usen també combinacions «infinitiu sense *r* + nz, uz o lz + ē»; així, se sent sovint *dunánze*, *dínze*, *dúnze*, *fēnze* per *dunárnus* (donar-nos), *dírnus* (dir-nos), *dúrnus* (dur-nos), *fērnus* (fer-nos); *dunáuze*, *díuze*, *dúuze*, *fēuze* per *dunárbus* (donar-vos), *dírbus* (dir-vos), *dúrbus* (dur-vos), *fērbus* (fer-vos); *dunálze*, *dílze*, *dúlze*, *félze*, per *dunárlus* (donar-los), *dírlus* (dir-los), *dúrlus* (dur-los) *fērlus* (fer-los).

4. *Verb al gerundiu*. Aquest temps terminant en *n*, els pronoms afixats revesteixen les formes α , amb el canvi, però, de *bus* en *bus*; el gerundiu és augmentat d'una *t* davant les dues formes *i* i *u*. Ex.: *mirán* (mirant) *miránme* o *mirámme* (mirant-me), *lēbán* (llevant) *lēbántē* (llevant-te), *rēkurdán* (recordant) *rēkurdánsē* (recordant-se), *rēspunēn* (responent) *rēspunēnnus* (responent-nos), *ēskribín* (escrivint) *ēskribínbus* o *ēskribímbus* (escrivint-vos), *ēmbeján* (envejant) *ēmbejánlu* (envejant-lo), *musēgán* (mossegant) *musēgánlus* (mossegant-los), *fregín* (fregint) *fregínlē* (fregint-la), *prēnēn* (prenent) *prēnēnlēs* (prenent-les), *diēn* (dient) *diēnli* (dient-li), *mevján* (menjant) *mevjánne* (menjant-ne), *enán* (anant) *enánti* (anant-hi), *fēn* (fent) *fēntu* (fent-ho).

5. *Verb a l'imperatiu, 2.ª pers. del singular*. Aquesta persona termina en *ē*, en *u* o en consonant. En el primer i en el segon cas s'hi afegeixen resp. les formes β i α : *ēskólte* (escolta) *ēskóltem* (escolta'm), *rēntē* (renta) *rēntēt* (renta't), *pórtē* (porta) *pórtēns* (porta'ns), *ērēnkē* (arrenca) *ērēnkēl* (arrenca'l), *lēnsē* (llença) *lēnsēls* (llença'ls), *ēdrēsē* (adreça) *ēdrēsēlē* (adreça-la), *ōbrē* (obre) *ōbrēlēs* (obre-les), *dōnē* (dona) *dōnēli* (dona-li), *rēfrēde* (refreda) *rēfrēden* (refreda'n), *kóre* (corre) *kóreí* (corre-hi), *kólge* (colga)

kòlgeu (colga-ho), amb reducció possible de *-ei*, *-eu* a *-i*, *-u* (*kòri*, *kòlgu* per *kòrei*, *kòlgeu*); *kréu* (creu) *kréumε* (creu-me), *εséu* (asseu) *εséute* (asseu-te), *dúu* (duu) *dúumus* (duu-nos), *tréu* (treu) *tréulu* (treu-lo), *kóu* (cou) *kóulus* (cou-los), *béu* (beu) *béumε* (beu-ne), *jéu* (jeu) *jéwi* (jeu-hi), *εskríu* (escriu) *εskríuω* = *εskríu* (escriu-ho). Quan el verb termina en consonant cal distingir dos casos segons que la 2.ª i 3.ª persones presenten el mateix radical (*reb rebi*, *digues digui*) o radicals diferents (*pren prengui*). En el cas de *pren prengui*, s'afixen al verb les formes α : *bén* (ven), *bénmε* o *bémme* (ven-me), *prén* (pren) *prénte* (pren-te), *respón* (respòn) *respónnus* (respòn-nos), *ensén* (encén) *ensénlu* (encén-lo), *estén* (estén) *esténlus* (estén-los), *εpsól* (absol) *εpsólle* (absol-la), *rezól* (resol) *rezólles* (resol-les), *mól* (mol) *mólne* (mol-ne), *prén* (pren) *prénu* (pren-ho). En el cas de *reb rebi*, s'afegeixen les formes β a una segona persona treta de la tercera canviant la *i* final d'aquesta en *ε* : *rép* (reb) [3.ª p. *rébi*] *rébem* (reb-me), *mór* (mor) *móret* (mor-te), *béns* (venç) *bénsens* (venç-nos), *εpleudéc* (aplaudeix) *εpleudécεl* (aplaudeix-lo), *uferec* (ofereix) *uferecεls* (ofereix-los), *kús* (cus) [3.ª p. *kúzi*] *kúzeε* (cus-la), *búl* (bull) *búlεles* (bull-les), *εstréu* (estreny) *εstréuεli* (estreny-li), *partéc* (parteix) *partécεn* (parteix-ne), *fúε* (fugí) [3.ª p. *fúji*] *fújei*, *pérti* (perd) [3.ª p. *pérdi*] *pérdeu* (perd-ho), i, amb reducció de *-ei*, *-eu* a *-i*, *-u*, *fúji*, *pérdu* (diferents de *fugí + hi*, *perd + ho*, que es pronunciaríen *fúji*, *pértu*). Aquestes combinacions no han aconseguit bandejar completament les tradicionals (sostingudes per la llengua literaria); així, se sent *rébme*, *εpleudécεlu*, *εstréuεli*, *pértéjne*, & al costat de *rébem*, *εpleudécεl*, *εstréuεli*, *pértécεn*, &. Finalment, en el cas de *digues digui* pot afegir-se al verb les formes α (amb el canvi de la *s* final en *z* llevat davant *te* : *digεzme*, *digues-me*, *sápigezu* *sápigues-ho*), però es prefereix ometre la *s* i llavors afixar al verb les formes β : *digem*, *εstíges* (estigues) *εstígeτ*, *digens*, *búlges* (vulgues) *búlgeτs*, *síges* (sigues) *sígeτs*, *digεli*, *sígei*, *digεu* (i amb reducció de *-ei*, *-eu* a *-i*, *-u* : *sígi*, *dígu*).

6. *Verb a l'imperatiu, 3.ª persona del singular.* Aquesta persona termina en *i* o *ε*, i s'hi afegeixen naturalment les formes β.: *miri* (miri) *mírim* (miri'm), *rénti* (renti) *réntis* (renti's), *púji* (pugi) *pújins* (pugi'ns), *pláni* (planyi) *plániil* (planyi'l), *fúji* (fugi) *fújii* (fugi-hi), *pórti* (porti) *pórtiu* (porti-ho), *sápige* (sàpiga) *sápigei* (sàpiga'l).

7. *Verb a l'imperatiu, 1.ª i 2.ª persones del plural.* Aquestes persones terminen resp. en *m* i en *u*, i s'hi afegeixen resp. les mateixes formes que al gerundi i als imperatius *creu, jeu* & (n.º 5.): *digéu* (digueu) *digéume* (digueu-me), *lèbém* (llevem) *lèbémnus* (llevem-nos), *miréu* (mireu) *miréunus* (mireu-nos), *tregém* (traguem) *tregémbus* (traguem-vos), *lèbéu* (lleveu) *lèbéubus* (lleveu-vos), *kumensém* (comencem) *kumensémlo* (comencem-lo), *kumenséu* (comenceu) *kumenséulu* (comenceu-lo), *kulím* (collim) *kulímlus* (collim-los), *kulíu* (colliu) *kulíulus* (colliu-los), *surtím* (sortim) *surtímne* (sortim-ne), *surtíu* (sortiu) *surtíune* (sortiu-ne), *eném* (anem) *enémi* (anem-hi), *enéu* (aneu) *enéwi* (aneu-hi), *fém* (fem) *fému* (fem-ho), *féu* (feu) *féwu* = *féu* (feu-ho). Les formes *nus* i *bus* són habitualment reemplaçades per *ze* ('s + *z*), la primera darrera l'imperatiu a la 1.^a persona, i la segona darrera l'imperatiu a la 2.^a persona; així, se sent sovint *lèbémze*, *enénémze*, *řentémze*, *lèbéuze*, *řeugéuze*, *féuze* per *lèbémnus* (llevem-nos), *enénémnus* (entenem-nos), *řentémnus* (rentem-nos), *lèbéubus* (lleveu-vos), *řeugéubus* (eixugueu-vos), *féubus* (feu-vos).

8. *Verb a l'imperatiu 3.^a persona del plural.* Aquesta persona termina sempre en *n*, i s'hi afixen les mateixes formes que al gerundi produint-se també l'intercalació d'una *t* entre'l verb i les formes *i* i *u* : *digin* (diguin) *diginme* o *digimme* (diguin-me), *řéugin* (eixuguin) *řéuginse* (eixuguin-se), *řskřigin* (escriguin) *řskřiginnus* (escriguin-nos), *řórtin* (portin) *řórtinlu* (portin-lo), *řégin* (treguin) *řéginlus* (treguin-los), *řásin* (facin) *řásinne* (facin-ne), *řájin* (vagin) *řájinti* (vagin-hi), *řózin* (posin) *řózintu* (posin-ho), Algun cop (sota l'influència de la llengua escrita) se senten combinacions amb *i* i *u* sense l'intercalació de la *t*; la no intercalació és habitual en la frase feta «passin-ho bé», pr. *řásinubé*.

9. Quan les combinacions de verb i pronom es troben en contacte immediat amb un mot següent, la forma del pronom afixat pot ésser modificada. Davant un mot començat en un so vocàlic, les formes en *z* poden elidir-la, d'on : *-me* > *-m*, *-te* > *-t*, *-se* > *-s*, *-le* > *-l*, *-ne* > *-n*, *-nze* > *-nz*, *-uze* > *-uz*, *-lze* > *-lz*, *-ze* > *-z*. Ex. : *řurtémelò* (porteu-me allò), *řentémzáré* (rentem-nos

ara). Davant vocal, les combinacions terminades en *s* canvien aquesta *s* en la sonora corresponent, d'on : *-s* > *-z*, *-nus* > *-nuz*, *-ns* > *-nz*, *-bus* > *-buz*, *-bus* > *-buz*, *-us* > *-uz*, *-lus* > *-luz*, *-ls* > *-lz*, *-les* > *-lez*. Ex. : *bēngizēlzlibrēs* (vengui's els llibres), *pōrtēnzēkōl* (porta'ns a coll), *dirbuzēçō* (dir-vos això). Davant una consonant sonora, les consonants finals sordes esdevenen sonores, d'on *-s* > *-z*, *-nus* > *-nuz*, & i *-t* > *-d*. Ex. : *bēngizlēkázē* (vengui's la casa), *rēntēddēprēsē* (renta't de pressa). Per als restants canvis possibles, V. n.º 12.

Davant el verb

10. Davant un verb començat en vocal, trobem *me*, *te*, *se*, *lo* i *ne* reduïts a *m*, *t*, *s*, *l* i *n*. Ex. : *mējēk* (m'ajec), *tēm̄b̄st* (t'hem vist), *sēdōrm* (s'adorm), *lājitrēt* (l'hagi tret), *nēřēnkē* (n'arrenca). El pronom *la* pot elidir també la seva *ç* davant un verb començat en vocal; aquesta elisió és constant davant *á* i *ç*; ella pot deixar sobre tot d'operar-se davant *i* o *u* (que esdevenen llavors *i*, *u*). Ex. : *lājitrētē* (l'hagi trenta), *lēskultábē* (l'escoltava), *lēimprimim* o *limprimim* (la imprimim), *lēubriē* o *lubriē* (la obría).

11. D'aquest cas enfora, el barceloní fa un ús limitadíssim de les formes I (llevat naturalment les tres formes *la*, *les* i *li* i llevat també les dues formes *hi* i *ho*. V. més avall), les quals formes I ha reemplaçat generalment per les formes III. Davant el verb, tenim, doncs, en general:

α. formes sil·làbiques:

em, *et*, *es*, *ens*, *eus*, *el*, *els*, *ē*, *ēs*, *li*, *en*, *ei*, *eu*

β. formes asil·làbiques:

om, *ot*, *os*, *ons*, *ous*, *ol*, *ols*, —, —, —, *on*, *oi*, *ou*

de les quals s'empleen (exclusivament) les primeres darrera una pausa, una consonant o una de les vocals *i* i *u* i les segones (sense exclusió, però, de les primeres) darrera una vocal altra que *i* o *u*, salvant que tant les formes *em*, *et*, *es*, *el* i *en* com les formes *om*, *ot*, *os*, *ol*, i *on* són solament possibles davant un verb començat en consonant, puix que davant un verb començat en vocal

s'empleen exclusivament $m\text{̃}$, $t\text{̃}$, $s\text{̃}$, $l\text{̃}$ i $n\text{̃}$, (escrites, com és sabut, m' , t' , s' , l' i n'). Cal no-res-menys notar que les tres formes eus , ei i eu s'usen concurrentment amb us , i i u (sil·làbiques) i que darrera la conjunció i no s'empleen les formes β sinó les α , podent, però, alternar eus , ei i eu amb us , i i u . Ex. : *emsémbiē* (em sembla), *nómmiris* (no em miris), *ettréuzlepóls* (et treus la pols), *aretporteneló* (ara et porten allò), *eskánsē* (es cansa), *késpénsē?* (què es pensa?), *kwánęnskridęn* (quan ens criden), *kínspeęerá?* (qui ens pagarà?), *ębúyęlpórtęn* (avui el porten), *yólbúi* (jo el vull), *lenéwęlskulgábe* (la neu els colgava), *túlspręns* (tu els prens), *ęntęyęntindrámęs* (en té i en tindrà més) *diukęntędós* (diu que en té dos); *ęusterębęnt* o *usferębęnt* (us farà venir), *yáuskunék* (ja us conec), *yęuspárłęn* o *iuspárłęn* (i us parlen), *ęibán* o *ibán* (hi van), *nóibájis* (no hi vagis), *ęusęns* o *usęns* (ho sents), *stúbęyęs* (si ho veies).

12. Però les formes α i β poden sofrir nombroses modificacions sota la influència del fonema inicial del mot següent. Totes les formes de plural canvien llur s en z davant un verb començant en vocal, d'on : *ęnz̃*, *̃nz̃*; *ęuz̃*, *̃uz̃*; *uz̃*; *ęlz̃*, *̃lz̃*; *łęz̃*. Ex. : *ęnzęskółtę* (ens escolta), *nónzębist* (no ens ha vist), *siuzęntęnen* (si us entenen), *ęlzęmpęu* (els empeny), *łęzóbřę* (les obre). Davant un verb començat en consonant sonora, trobem el mateix canvi de la s signe del plural en z (d'on : *ęnz*, *̃nz*, etc.), així com el de *ęs*, *̃s*, *ęt* i *̃t* resp. en *ęz*, *̃z*, *ęd* i *̃d*. Ex. : *kęnzđiu?* (què ens diu?), *kíuzbęu?* (qui us veu?), *ęlzęwárdę* (els guarda), *ęzłásęn* (es glacen), *nózbęu* (no es veu), *ędmiren* (et miren) *yóđđik* (jo et dic). La n de les dues formes *ęn* i *̃n* és reemplaçada per \dot{n} davant k , g , per u davant l , y , j , $ę$, per m davant b , p , m : *ęngwárdędós* (en guarda dos), *ęnlęnsęnún* (en llencen un), *łęmpurlábętręs* (te'n portava tres). La l de les dues formes *ęl* i *̃l* és reemplaçada per \dot{l} davant l : *nóllęnsis* (no el llencis). La t de les dues formes *ęt* i *̃t* forma amb j , $ę$, s i z inicials les africades geminades *jj*, *ęę*, *ss* i *đđ* : *kęjjugábęs?* (què et jugaves?) *ęęúkkłábęs* (et xuclaves) *nóttęn* (no et sent). La s de les dues formes *ęs* i *̃s* s'assimila a una sibilant següent; així mateix la s de les formes del plural : *ęjjęłę* (es gela), *nóęúkkłę* (no es xucla), *łęjjębřę* (les gebra). Sobretot davant s , no és rar evitar l'encontre de les dues sibilants empleant la forma *ęę* en substitució de la forma *ęs* o *̃s* : *nóęsęn* (no se sent),

səşəlfé (se sol fer), al costat de *nəssén*, *əssəlfé*. Anàlogament no és rar sentir en el mateix cas *ənzə*, *ənzə*, *əuzə*, *əuzə*, *əuzə*, *əlzə*, *ləzə* en substitució de *əns*, *ənz*, *əus*, etc. : *nəlzəsén* (no els sent) *uzəsukəřən* (us socorren). En el cas de no intercalar-se la *ə* entre les dues sibilants, és freqüent la substitució de la sibilant doble per la simple corresponent; així, *nəlsén* per *nəlzəsén*, *usukəřən* per *ussukəřən*, *əljelən* per *əljjjelən* (els gelen). L'emmudiment de la *s* del plural, i àdhuc de la de *əs* i *əs*, és un fenomen també possible davant *ř* : *kwənuřəntəřəu-ləzməns* (quan us rentareu les mans?) al costat de *kwənuřənt...* (Doncs : *ənz* > *ən*, *ən* > *ən*, *əus* > *əu*, *us* > *u*, *əs* > *əu*, *əls* > *əl*, *əs* > *əl*, *ləs* > *lə*, i àdhuc *əs* > *ə* i *əs* > *res*). La *i* de les dues formes *əi* i *əi* i la *u* de les dues formes *əu* i *əu* esdevenen resp. *y* i *w* davant un verb començant en vocal. Ex. : *nəyəntris* (no hi entris), *nəwəu* (no ho heu).

13. Les quatre formes *mə*, *tə*, *sə* i *nə* encara es troben alguns cops usades en lloc de *əm*, *ət*, *əs* i *ən*, sobretot en algunes combinacions freqüents amb certs pronoms i adverbis. Ex. : *kwənz-nəřtə?* (quants ne té?), *kəmtədīus?* (com te dius?). Quant a les quatre formes *lu*, *lus*, *nus* i *buz*, no persisteixen sinó en certes expressions estereotipades tals com *dəulugwərt* (Déu lo guard), *dəunuzdəsəlūt* (Déu nos do salut), *dəubuzgwərt* (Déu vos guard). Cp. *dəuməpərdə* (Déu me perdó), *dəutəřəsəbə* (Déu te faça bo).

Combinacions de pronoms àtons

14. En la taula adjunta figuren totes les combinacions binaries, llevat *LI + HI = lii* o *li* i *LI + HO = li*. [*ə*] hi vol dir una *ə* elidible (V. n.º II). Notem-hi que, davant el segon pronom, salvant si és *hi* o *ho*, hi ha sempre una *ə* (dita *e* intercalada) separant-lo de la consonant darrera o única del primer pronom. El segon pronom pot sofrir totes les modificacions consignades en el n.º 12. Abstracció feta d'aquestes modificacions, les combinacions de les línies 1 a 3, 7 i 9 a 11 són invariables. En canvi, en les combinacions de les línies 4 a 6 i 8, el primer pronom pot revestir, ultra les formes consignades en la taula (*ənz* o *ənz*, *əuz* o *əuz* i *əlz* o *əlz*), NOS les formes *nuz* i *ənz*, VOS les formes *buz*,

VOUS		<i>mɛjʃ</i>		<i>mu</i>	<i>mi</i>	<i>mɛn</i>	<i>mɛli</i>	<i>mɛlɛs</i>	<i>mɛl[ɛ]</i>	<i>mɛls</i>	<i>mɛl</i>	I. ME
	<i>tɛns</i>		<i>tɛm</i>	<i>tu</i>	<i>tɛ</i>	<i>tɛn</i>	<i>tɛli</i>	<i>tɛlɛs</i>	<i>tɛl[ɛ]</i>	<i>tɛls</i>	<i>tɛl</i>	2. TE
	<i>sɛjʃ</i>	<i>sɛns</i>	<i>sɛl</i>	<i>su</i>	<i>si</i>	<i>sɛn</i>	<i>sɛli</i>	<i>sɛlɛs</i>	<i>sɛl[ɛ]</i>	<i>sɛls</i>	<i>sɛl</i>	3. SE
4. NOS	<i>[ɛ]mzɛl</i>	<i>[ɛ]mzɛl</i>	<i>[ɛ]mzɛl</i>	<i>[ɛ]mzɛl</i>	<i>[ɛ]mzɛl</i>	<i>[ɛ]mzɛn</i>	<i>[ɛ]mzɛli</i>	<i>[ɛ]mzɛlɛs</i>	<i>[ɛ]mzɛl[ɛ]</i>	<i>[ɛ]mzɛls</i>	<i>[ɛ]mzɛl</i>	4. NOS
5. VOS	<i>[ɛ]nɛzɛl</i>	<i>[ɛ]nɛzɛl</i>	<i>[ɛ]nɛzɛl</i>	<i>[ɛ]nɛzɛl</i>	<i>[ɛ]nɛzɛl</i>	<i>[ɛ]nɛzɛn</i>	<i>[ɛ]nɛzɛli</i>	<i>[ɛ]nɛzɛlɛs</i>	<i>[ɛ]nɛzɛl[ɛ]</i>	<i>[ɛ]nɛzɛls</i>	<i>[ɛ]nɛzɛl</i>	5. VOS
6. LOS dat.	<i>[ɛ]lɛzɛl</i>	<i>[ɛ]lɛzɛl</i>	<i>[ɛ]lɛzɛl</i>	<i>[ɛ]lɛzɛl</i>	<i>[ɛ]lɛzɛl</i>	<i>[ɛ]lɛzɛn</i>	<i>[ɛ]lɛzɛli</i>	<i>[ɛ]lɛzɛlɛs</i>	<i>[ɛ]lɛzɛl[ɛ]</i>	<i>[ɛ]lɛzɛls</i>	<i>[ɛ]lɛzɛl</i>	6. LOS dat.
7. LO					<i>li</i>	<i>lɛn</i>	<i>li</i>					7. LO
8. LOS ac.					<i>[ɛ]lɛzɛl</i>	<i>[ɛ]lɛzɛn</i>	<i>[ɛ]lɛzɛl</i>					8. LOS ac.
9. LA					<i>li</i>	<i>lɛn</i>	<i>li</i>					9. LA
10. LES					<i>lɛzɛl</i>	<i>lɛzɛn</i>	<i>lɛzɛl</i>					10. LES
11. NE				<i>nu</i>	<i>ni</i>		<i>ni</i>					11. NE

buz, *~z* i *uz*, i *LOS* la forma *luz*. Ex. : *melpòrtę* (me'l porta), *nómęl-pòrtę* (no me'l porta) *nómęlędunát* (no me l'ha donat), *dúumęl* (duu-me'l), *pòrtęmęl* (porta-me'l); *ęnzęldúyę* (ens el duia), *pòrtęnzęl* (porta'ns-el), *purtánnuzęl* (portant-nos-el), *męvjęmzęl* (men-gem-nos-el). Quant a la *ę* intercalada, la seva supressió és raríssima : la llengua escrita admet la *ę* (escrivint-la unida al primer pronom o al segón) sempre que això no li exigeixi l'empleu de formes altres que les citades en el n.º 1 o de les formes *el* i *en* davant vocal; així, escriu *no m la prenguis*, *ens els donaràs*, però *ens la porta*, *us les duia*, *us n'ha tret*; i, d'acord amb aquestes grafies, se sent algú cop *ęnzęlpòrtę*, *uzęldúyę*, *uzęnętręt*; però les pronuncies normals barcelonines són indubtablement *ęnzęlpòrtę*, *uzęldúyę*, *uzęnętręt*.

El barceloní emplea generalment com a datiu plural del pronom de tercera persona [ę]lzi (o *luzi*), en substitució de [ę]ls (o *lus*), per ex. : es diu molt més *ęlzdúyęflős*, *ęlzįferámál* que no pas *ęldúyęflős* (els duia flors), *ęlsęferámál* (els farà mal). El datiu plural es confón, així, amb les combinacions *LOS + HI* i *LOS + LI*¹; però hi ha més : aquest [ę]lzi (o *luzi*) reemplaça també habitualment les combinacions del datiu plural amb els complements *LO*, *LOS*, *LA*, *LES* i *HO* (linia 6.^a); així, es diu correntment:

Sidęmánęn	}	<i>ękęllįbrę</i> , <i>pòrtęlzi</i> (per <i>pòrtęlęl</i> porta'ls-el)
		<i>lękędįrę</i> , <i>pòrtęlzi</i> (per <i>pòrtęlęlę</i> porta'ls-la)
		<i>ęlzdózįlbręs</i> , <i>pòrtęlzi</i> (per <i>pòrtęlęlęs</i> porta'ls-els)
		<i>lęstáulęs</i> , <i>pòrtęlzi</i> (per <i>pòrtęlęlęs</i> porta'ls-les)
		<i>ęcó</i> , <i>pòrtęlzi</i> (per <i>pòrtęlęlę</i> porta'ls-ho).

Paral·lelament a la substitució del datiu [ę]ls per [ę]lzi, s'esdevé també la de la combinació [ę]lęn de la linia 6.ª per [ę]lęni: *ęlęniđęrázúņę* per *ęlęnđęrázúņę* (els en daràs una), *nólęnipárlįs* per *nólęmpárlįs* (no els en parlis).

El barceloní evita tant com pot l'empleu de la forma *luzi* i, en general, de les tres formes *nuz*, *buz*, (o *buz*), *luz* dins aquelles combinacions el primer element de les quals és un dels pronoms

1. Com ja s'indica a la taula, el datiu *LI* és reemplaçat per *i* (que s'escriu *hi*) quan esdevé en contacte de *LO*, *LOS*, *LA*, *LES* i *NE*.

NOS, VOS i LOS; així, a *embiárnuzu* (enviar-nos-ho) prefereix *embiánzu*, a *portárbuzel* (portar-vos-el) *portáuzel*, a *dúrluzen* (durlos-en) *dúlzen*, a *enémnuzen* (anem-nos-en) *enémzen*, a *miréybuz[e]l* (mireu-vos-la) *miréuzel*, a *dírluzi* (dir-los) *dílzi* (i àdhuc *dírlus* o *dílze*); i fins arriba a emprar les formes *enz* i *elz* darrera consonant, dient per ex. : *preñentelzu* per *preñenluzu* (prenentlos-ho), *dientelzi* per *dienluzi* (dient-los), *portéwenzí* (i àdhuc *portéunzi*) per *portéunuzi* (porteu-nos-hi).

Les combinacions de tres o més pronoms àtons obeeixen a les mateixes regles que les combinacions binaries. Ex. : *meni* (me n'hi), *mélzen* (me'ls en o me'ls n'), *telézi* (te les hi), *telzu* (te'ls ho), *seuzen* (se us en o se us n'), *senzi* (se'ns hi), *[e]nzélzi* (ens els hi), *uzeni* (us n'hi), *uzelzen* (us les en o us les n'); *seuzeni* (se us n'hi), *senzeli* (se'ns l'hi), *semeni* (se me n'hi).

*

Notem un fet freqüent en el llenguatge del baix poble i que tendeix a estendre's en el de la classe mitja : la substitució dels pronoms NOS i VOS per SE. Ex. : *senenem* per *enzenenem* (ens n'a-nem), *kwánsenénufét* per *kwánuzenénufét* (quan us n'heu fet).

P. FABRA

Els mots àtons en el parlar de Barcelona

I. PRONOM. — II. ARTICLE DEFINIT. — III. ADJECTIU POSSESSIU
IV. VERB. — V. ALTRES MOTS

II

15. L'article definit presenta en català les mateixes formes que l'acusatiu del pronom de tercera persona.

Formes I.	<i>lo (l')</i> ,	<i>los,</i>	<i>la (l')</i> ,	<i>les</i>
Formes II.	<i>'l,</i>	<i>'ls,</i>	—,	—
Formes III.	<i>el,</i>	<i>els,</i>	—,	—

El barceloní emplea com a article masculí *l* davant vocal i *el* o *l* (Cp. n.º 11) davant consonant: *lávi* (l'avi), *lòm* (l'home), *lèsklop* (l'esclop), *lúnglót* (l'unglot); *el fil* (el fill), *bélnoi* (ve el noi); *el llop* (el llop), *fèllit* (fer el llit) (Cp. n.º 12 pronom *el*); *lo + un = lún*, però també *lún*. — L'article femení és *l* davant vocal i *l* davant consonant: *lávi* (l'avia), *lèsk* (l'esca), *lèrb* (l'herba), *lòlib* (l'òliba), *lúngl* (l'ungla), *lémár* (la mare). Però davant els mots començats amb *i* o *u* es deixa freqüentment d'elidir la *l* de l'article, la qual forma amb aquelles vocals resp. els diptongs *ei* i *eu* (Cp. n.º 10): *lèidè* (la idea), *lèistòri* (la història), *lèubèrtür* (la obertura), *lèunglād* (la unglada). Davant alguns altres mots trobem també *l* de preferència a *l*: *lèir* (la ira), *lèóst* (la host). — En les formes del plural constatem ací també (Cp. n.º 12) el canvi de *s* en *z* davant vocal o consonant sonora, l'assimilació de la *s* a una sibilant següent (amb reducció habitual de la geminada resultant), sa possible supressió davant *r* (però no la intercalació de la *l*, que dona les formes [ɛ]lʒɛ, lɛzɛ): *elzòm* (els homes), *lèzúngl*

(les ungles), *řentálzbidřes* (rentar els vidres), *řezgeliřes* (les gallines), *řisábis* (els savis), *řesópřes* (les sopes), *řejóbřes* (les joves), *řičáis* (els xais), *řlřéis* (els reis), *řlřózes* (les roses). — Les dues formes de l'article masculí *lu* i *lus* (o *luz*) acaben de desaparèixer del llenguatge de Barcelona : ja no es troben sinó en alguna expressió estereotipada i en les combinacions *tot lo* i *tots los*, al costat, però, de *tot el* i *tots els* : *tódlupá* o *tóllupá* (tot lo pa), *tódzluzdiřes* (tots los dies). En canvi, s'ha generalitzat molt l'empleu d'un article neutre diferent del masculí, article neutre que revesteix la forma *lu* en tots els casos : *lubó* (lo bo), *luřkseřtábbľę* (lo acceptable), *delukęđtus* (de lo que dius).

El barceloní emplea l'article definit davant els noms propis de persona; però davant els noms masculins començats en consonant substitueix l'article per la partícula *en*, pron. *ęn*, *ęv*, &. (Cp. n.º 12, pronom *en*) amb una *ę* elidible darrera vocal altra que *i* o *u* (Cp. n.º 11) : *ęńkim* (en Quim), *ęvjęné* (en Gener), *ękánņęrsis* (a cân Narcís), *bęmpáu* (ve en Pau). Els mots *En*, *N'* i *Na*, empleats com a tractament en la llengua literaria, són llegits el primer com l'*en* de què acabem de parlar, el segon *n*˘, el tercer *nę*˘ o *n*˘.

III

16. Els possessius àtons són *mon*, *ton*, *son* (pron. *muń*, *muv*, &. Cp. n.º 11 pronom *en*); *ma*, *ta*, *sa* (pron. *mę* o *m*˘. Cp. n.º 10 pronom *la*); *mos*, *tos*, *sos* (pron. *mus*, *muz*, &. Cp. n.º 11 pronom *les*); *mes*, *tes*, *ses* (pron. *męs*, *męz*, &. Cp. n.º 11 pronom *les*). Però el barceloní fa un ús molt limitat d'aquestes formes, que no apareixen sinó en algunes locucions estereotipades i en combinació amb alguns noms de parentiu : *ęmmębídę* (en ma vida), *únęđńędęsękázę* (una dona de sa casa), *tuvjęrmá* (ton germà) al costat de *ęltęvjęrmá* (el teu germà), *sunávi* (son avi) al costat de *ęlsęwávi* (el seu avi). Són tan poc vivents, que molts, al llegir-les, donen una pronunciació erronia a la *o* de *mon*, *mos*, & : *o* en lloc de *u*: *mon cor* (expressió literaria) és llegit comunament *monkór* en lloc de *muńkór*. Dins els pocs casos en què s'usen, és digne de notar-se *sunávię* (son avia. Cp. en francès *son áme*).

IV

17. El barceloní fa àtones les tres persones del singular i la tercera del plural de l'indicatiu present del verb auxiliar *haver* quan, seguides d'un participi passat, formen part d'un perfet compost, per ex., en la combinació *he dinat*.

La forma àtona de la primera persona del singular és *i*, que, darrera vocal altra que *i* o *y*, esdevé *i* o *y* segons la segueixi una consonant o una vocal: *idítkenó* (he dit que no), *kwánibingút* (quan he vingut), *yáwidit* (jo ho [=w] he dit), *kéjfé* (què he fet?), *siídídřés* (si he dit res), *nóyęskritpás* (no he escrit pas), *áreyęřibát* (ara he arribat). En una pronunciació ràpida és possible *y* àdhuc darrera pausa o consonant: *yęřibátáre* per *ięřibátáre* (he arribat ara). — *i* (hi) + *i* (he) = *ii*, [ɛ]i (hi) + *i* (he) > [ɛ]i: *hi he vist* pronunciació *iibist* o *ibist*; *no hi he vist ningú*, pron. *nóibizningú* (Cp. *nóibizningú* = *no he vist ningú*); *i hi he* és pron. habitualment *ięi*: *ięibístęnl* (i hi he vist a ell). *li* + *i* (he) és comunament reemplaçat per *lię*, *li* davant vocal: *yáliędit* al costat de *yáliidit* (ja li he dit); *lięřęnkátunķębél* (li he arrencat un cabell). — Una forma menys usada és *ęi* o *ęy*.

En la pronunciació de Barcelona pot considerar-se com a normal la substitució de *a* per *ę* dins les tres formes àtones *ha*, *has*, *han*: — *ha* és, doncs, *ę* que pot ésser absorbida per una vocal precedent o següent: *ęplurát* (ha plorat), *áreębingút* (ara ha vingut), *ęřibátębui* (ha arribat avui); — *has* és *ęs*, *ęz*, *ęę*, *ęj*, *ę* (Cp. n.º 12 pronom *les*) amb una *ę* elidable (Cp. n.º 11): *ęskęntát* (has cantat), *yássupát* (ja has sopat), *kęzdit* (què has dit?), *ęjřirátęlkáp* (has girat el cap), *teęcukklátęlzdři* (t'has xuclat el dits), *yáteřęntát* (al costat de *yátezřęntát*) (ja t'has rentat). El poble reemplaça sovint *has* per *hats*, pron. *ęł*, *ęđ*, *ęé*, *ęj*, *ęt*, *ęđ* amb *ę* elidable: *ęłkęntát*, *yátřupát*, *kęđdit*, *ęjřirátęlkáp*, *teęcukklátęlzdři*, *yáteđřęntát* (al costat de *yáteđřęntát*); — *han* és *ęn*, *ęv*, *ęn*, *ęm* (Cp. n.º 12 pronom *en*) amb *ę* elidable (Cp. n.º 11): *ęnkęntát* (has cantat), *yánęęurát* (ja han llaurat), *nóndidřés* (no han dit res), *nómbulgúđbeni* (no han volgut venir).

V

18. Les preposicions àtones són *a*, *amb*, *de*, *en*, *per*.

a és ε : *bájjékázé* (vaig a casa), *udikélemáre* (ho dic a la mare). Sovint desapareix, absorbida per una *a* o ε : *lëbáépurákázé* (la vaig portar a casa), *enábemézmurzá* (anàvem a esmorzar), *enábéskumbrá* (anava a escombrar). La contracció d'aquesta preposició amb l'article masculí sona $[\varepsilon]l$, plural $[\varepsilon]ls$: *élfíluédumátélpáre* (el fill ho ha donat al pare). Però, en els circumstancials de lloc, el català fa equivalents (ja des d'antic) les dues preposicions *a* < AD i *en* < IN davant l'article; al fer-se la substitució de *lo* i *los* per *el* i *els* (V. n.º 1). *en lo* i *en los* esdevenen *enél* i *enels* (equivalents a *el* = al i *els* = als); *en la*, *en les*, *en l'* són llavors reemplaçats per *enél* (*enél* + ε , desinència del femení), *enélés*, *enél* (equivalents a *el* = a la, *elés*, = a les, *el* = a l'), i de les equivalències *enél* = *el*, *enél* = *el*, &. s'extreu un *ené* = ε (AD); aquesta concurrència de les dues formes *ené* i ε dins els circumstancials de lloc, es transporta al complement indirecte (i al directe); així, avui es diu *udikélpáre* i *udikénelpáre* (ho dic al pare), *dónewélemáre* i *dónewenélemáre* (dóna-ho a la mare), com se diu *libistélkére* i *libisténelkáre* (l'he vist al carrer), *éreléplásé* i *érenéleplásé* (era a la plaça). Ara bé, de la mateixa manera que el català antic, dins els circumstancials de lloc, prefereix *en* a *a* davant els demostratius, el barceloní davant els demostratius dóna la preferència al seu *ené* (reduit ací naturalment a *en*) sobre ε en el complement indirecte (o directe) : avui se diu quasi exclusivament *udikénekel* (ho dic a aquell), *dónewenékésté* (dóna-ho a aquesta), com se diu *pújenékéstékédíre* (puja en aquesta cadira), *báménánékéllbósk* (vam anar en aquell bosc). *en* és avui empleat en lloc de ε (AD), no solament davant els demostratius (*aquest*, *aqueix*, *aquell*, *això*, *allò*), sinó davant *en*, *ell*, *algú*, *algún*; *ené* s'usa, alternant amb ε (AD), davant *mi*, *tu*, *qui*, *què*, *quin* (com davant l'article). Ex : *udéyenevjáume* (ho deia a en Jaume), *émbiélezenéle* (envia'ls a ella), *uéditénelgú* (ho ha dit a algú), *méndóneméskentú* (me'n dóna més que a tu), *enékíwezdit* (a qui ho has dit?). *ené* i *en* poden reduir-se, com hem vist, a *ne* i *n* (Cp. n.º II).

amb és *əm* davant consonant i *emb*˘ davant vocal, amb una *ɛ* elidible (Cp. n.º II) : *báŋŋemtú* (vaig amb tu), *ənábembél* (anava amb ell), *əmłɛkláu* (amb la clau), *embəlmertél* (amb el martell). La forma *embɛ* és rara a Barcelona; s'usa algún cop davant *qui*, *què*, *quin* : *embɛkibás* (amb qui vas?) al costat de *emkibás*. — [*ɛ*]mb[*ɛ*] pot reemplaçar l'[*ɛ]n[*ɛ*], equivalent a *ɛ*, de què hem parlat anteriorment; aquesta substitució té sobretot lloc davant *un* : *uiditəm-búnnói* (ho he dit a un noi), *əməntrátəmbúnɛkázɛ* (hem entrat en una casa), però també *uiditəmbél*, al costat de *uiditənél* (ho he dit a ell).

de és *dɛ* davant consonant i *d*˘ davant vocal quan va darrera una plosiva, una nasal o una pausa; altrament, és *de* davant consonant i *d*˘ davant vocal : *úndɛnuzáltrɛs* (un de nosaltres), *tódúnɛ* (tot d'una), *dɛkípárlɛn* (de qui parlen?), *ɛrɛdél* (era d'ell), *munɛdɛzɛkóurɛ* (monedes de coure).

en és *ɛn*, *ɛv*, *ɛn*, *ɛm*, *ɛn*˘ (segons el fonema inicial del mot següent), amb una *ɛ* elidible (Cp. n.º II) : *dɛkwátɛnkwátɛ* (de quatre en quatre), *ɛvlóksɛgú* (en lloc segur), *ɛnəmɛntɛɛ* (anem en terra), *bámbárkɛ* (va en barca).

per és *pɛr*. Avui aquest *pɛr* reuneix les significacions de les dues preposicions antigues *per* i *per a* : *pásɛpɛrkázɛ* (passa per casa), *bípɛrtú* (vi per a tu). La reducció del nexa *pɛrɛ* a *pɛr*, la retrobem en les combinacions *pɛrkét*, *pɛrkél*, *pɛrcó*, *pɛrló*, *pɛrná*, &., en substitució de *pɛrɛkét* (per aquest), *pɛrɛkél* (per aquell), *pɛrɛó* (per això), *pɛrɛló* (per allò), *pɛrɛná* (per anar).

El barceloní coneix les contraccions *pəl* (pel, per al), *pəl*˘ (per l', per a l'), *pəls* (pels, per als), *pəl*[*ɛ*] (per la, per a la), *pəlɛs* (per les, per a les), però les 2.ª, 4.ª i 5.ª són d'un ús molt més reduït que les 1.ª i 3.ª. La reducció de *pɛrɛl* a *pəl*, la retrobem en *pəlɟún*, usat al costat de *pɛrɛlɟún* (per algú, per a algú).

19. El barceloní posseeix, al costat d'un *que* tònic (escrit habitualment *què*) pronunciat *ké*, un *que* àton pronunciat *kɛ* o *k*˘, el qual pot ésser pronom relatiu, conjunció i adjectiu o adverbial quantitatiu. Pronom relatiu, és subjecte o complement directe: *lómɛkɛbé* (l'home que ve), *lədónɛkɛntrɛ* (la dona que entra), *ləkɛbólstú* (la que vols tu), *ləkɛstéɛ* (la que és teva); darrera les preposicions, trobem *kɛ* : *dónɛmɛlmertél* - *ɛmkɛusɛyɛs* (dóna'm el martell,

amb què ho feies). Com a pronom interrogatiu, el barceloní emplea *kè* (*kèbòls*, què vols?); però, en canvi, *kè* és molt usat com a partícula introductora de proposicions interrogatives: *kèbindrà* (que vindrà?), *kèlènzdinés* (que tens diners?), *kèmevjerás* (que menjaràs?, est-ce que tu mangeras?, diferent de *kèmevjerás* que menjaràs? qu'est-ce que tu mangeras?). *que* conjunció és sempre àton: *búikèbìngis* (vull que vinguis), *díukèzgròs* (diu que és gros); però en les combinacions de preposició + conjunció *que*, amb les quals, sota l'influència castellana, se troba sovint reemplaçada la simple conjunció *que* (en casos com *amb la condició de que no ho diguis*, traducció de *con la condició de que no lo digas*, en lloc de *amb la condició que no ho diguis*), sol pronunciar-se *kè* en lloc de *kè*: *emlèkundisyódekèndòudigis* (al costat de *emlèkundisyó-kèndòudigis*). Són exemples de *que* quantitatiu: *kèjén* (que gent!), *kèmpèntès* (que empentes!), *kèplè* (que ple!), *kàmplè* (que ample!).

20. La conjunció *i* és pronunciada *i*, *~i*, *y*: *èlitú* (ell i tu), *yòitú* (jo i tu), *túyé!* (tu i ell).

P. FABRA